

Тарасенко К. Засоби епістемічної модальності як прояв мовної особистості персонажів у романі А. Мердок «Замок на піску». *Актуальні проблеми іноземної філології і лінгводидактики: Збірник наукових статей здобувачів вищої освіти факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020. Вип. 2. С. 416-419.

ЗАСОБИ ЕПІСТЕМІЧНОЇ МОДАЛЬНОСТІ ЯК ПРОЯВ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕРСОНАЖІВ У РОМАНІ А. МЕРДОК «ЗАМОК НА ПІСКУ»

Катерина ТАРАСЕНКО

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Ю.В. Невська

Статтю присвячено вивченню засобів епістемічної модальності як прояву мовної особистості в художньому тексті. Надано визначення мовної особистості та проаналізовано її рівні (вербально-семантичний, когнітивний, прагматичний). На матеріалі роману А. Мердок «Замок на піску» описано модуси достовірності, недостовірності й проблемної достовірності.

Ключові слова: *мовна особистість, епістемічна модальність, модус достовірності, модус недостовірності, модус проблемної достовірності.*

This article is devoted to the study of the means of epistemic modality as a realization of linguistic personality in the works of fiction. The definition of linguistic personality has been provided and its levels (verbal-semantic, cognitive, pragmatic) have been analyzed. The modi of reliability, unreliability and problematic reliability have been described on the material of Iris Murdoch's novel "Sandcastle".

Key words: *linguistic personality, epistemic modality, modus of reliability, modus of unreliability, modus of problematic reliability.*

Дослідження модальності в лінгвістиці зумовлене тим, що аналіз процесів породження і сприйняття мовлення допомагає краще зрозуміти її устрій та функціонування. Вивченню модальності приділяли увагу багато лінгвістів, зокрема Н. Арутюнова, В. Виноградов, Л. Гальперін, Є. Беляєва, Є. Разлогова, Дж. Нуйтс, Е. Лейсс, А. Вернер, А. Папафрагу та ін. При цьому, прояви

епістемічної модальності в дискурсі сучасних англомовних творів потребують окремого дослідження і саме тому є актуальними.

Метою статті є аналіз засобів реалізації епістемічної модальності як прояву мовної особистості в романі Айріс Мердок «Замок на піску».

Об'єктом дослідження є епістемічна модальність як функційно-семантична категорія. **Предметом** дослідження є мовні засоби вираження епістемічної модальності в романі Айріс Мердок «Замок на піску».

Матеріалом нашого дослідження є роман Айріс Мердок «Замок на піску» [7], а саме засоби вираження епістемічної модальності у ньому. Виявлено 133 приклади, що демонструють епістемічну модальність, з яких проаналізовано 15.

Художня картина світу становить істотну частку концептуального образу дійсності. При вивченні художнього тексту видається цілком правомірним використання терміну «мовна особистість», оскільки автор художнього твору виявляє себе через ідіостиль, обумовлений індивідуальним баченням світу і певною мотиваційно-прагматичною налаштованістю.

Під мовною особистістю розуміємо, згідно з Ю.Н. Карауловим, особливим чином організовану мовну компетентність індивідуума, яка складається із структурно упорядкованої низки мовних здібностей, умінь, готовності виробляти та сприймати мовні твори [4, с. 71].

Мовна особистість в умовах спілкування може розглядатися як комунікативна особистість, яка є носієм культурно-мовних і комунікативно-діяльнісних цінностей, знань, поведінкових реакцій. Модель мовної особистості, розроблена В.І. Карасиком, спирається, з одного боку, на нерозривні зв'язки етнокультурних і соціокультурних характеристик в людині, а з іншого – на індивідуальні особливості. Карасик у своїх працях виділяє три аспекти вивчення комунікативної особистості: ціннісний, пізнавальний, поведінковий [5, с. 27]. Ці аспекти комунікативної особистості співвідносяться з трирівневою моделлю мовної особистості (вербально-семантичний, когнітивний і мотиваційно-прагматичний рівні) Ю.М. Караулова.

Перший, вербально-семантичний рівень, відбиває ступінь володіння повсякденною мовою. Другий рівень – когнітивний, на якому відбувається актуалізація та ідентифікація релевантних знань і уявлень, властивих соціуму (мовній особистості), і які створюють колективний і / або індивідуальний когнітивний простір. Одиницями цього рівня є «поняття, ідеї, концепти, що складаються у кожній мовній індивідуальності у більш-менш впорядковану, більш-менш систематизовану картину світу» [3, с. 17]. Третій рівень – прагматичний – включає виявлення та характеристику мотивів, цілей, інтересів.

Формування функційно-семантичної категорії епістемічної модальності пов'язано з формуванням у свідомості мовця оцінки. Оцінка достовірності повідомляється мовцем як щось відповідне або не відповідне дійсності з точки зору його знань про це. Таким чином, услід за Дж. Нуйтсом, вважаємо, що на відміну від модальності події, епістемічна модальність відбиває сутність повноти і характер знань мовця про подію. Різний ступінь повноти і характеру знань мовця лежить в основі розмежування епістемічних установок, відповідних різним когнітивним станам мовця.

З огляду на засновані на диференціації епістемічних установок підходи до структури епістемічної модальності (Є.І. Беляєва [2], Є.Е. Разлогова [6], Н.Д. Арутюнова [1], Дж. Нуйтс [9], Е. Лейсс, А. Вернер [7]) вважаємо за доцільне прийняти погляд Н.Д. Арутюнової й диференціювати три основні підтипи епістемічної модальності в залежності від базової епістемічної установки: достовірність (**Я знаю (впевнений), що X**) – недостовірність (**Я знаю (впевнений), що не X**) – проблемна достовірність (**Я не знаю (не впевнений), X чи не X**) [1, с. 112].

Епістемічна модальність – це так звана «модальність модусу» [9, с. 28]. Модус – це те, що робить речення висловлюванням, тобто він є відношенням мовця до змісту висловлювання, його індивідуальною оцінкою висловлюваних фактів. Модус епістемічної модальності (модус достовірності, недостовірності чи проблемної достовірності) носить логічний характер і виходить із можливості [10, р. 14].

Характерною рисою модусів епістемічної модальності є суб'єктивність: припущення завжди реалізується через думки конкретного індивіда. Це один з індивідуальних способів представлення реальності суб'єктом за умови, що мовець прагне відобразити власне бачення дійсності [7, с. 20].

До аналізу було взято роман англійської письменниці Айріс Мердок (1919-1999) «Замок на піску» (1957). У романі «Замок на піску» широка парадигма епістемічної модальності яскраво виражена в наступних модусах:

1) Модус достовірності: *It **must** be a wonderful thing to have a grown-up son* [8, p. 71]; *As a boy he **must** have been pretty* [8, p. 114]. У наведених прикладах модус достовірності вербалізується через модальне дієслово *must*, яке виражає максимальну ступінь ймовірності вчинення будь-які дії або події.

Крім цього, достовірність в романі часто вербалізується наступними лексемами: *sure, certainly, definitely, of course*, які більшістю виступають в обставинній або предикативній функції: *Since I arrived I am quite **sure** that he has been wearing clothes that he does not usually wear* [8, p. 75]; *“The Carter will **certainly** be in the corner room at the back”* [8, p. 233].

2) Модус недостовірності експлікований в романі в основному через використання таких лексем як *unlikely, impossible, unsure*: *I'll be in the library, if either of you wants to see me, which is **unlikely*** [8, p. 466]; *He was really **unsure** at first whether it was a physical pain or some sort of thought* [8, с. 205].

3) Модус проблемної достовірності в аналізованому творі вербалізується лексемами *possibly, maybe*, вставним реченням *I suppose* та ін.: *From there it was only a little way to the notion that **possibly** Bill was still embracing and kissing her* [8, p. 379]; *These values are so artificial. **Maybe** five hundred guineas* [8, p. 105]; ***I suppose** he'll be some sort of chemist* [8, с. 195].

У результаті суцільної вибірки з'ясовано, що в романі «Замок на піску» налічується 72 приклади модусу достовірності, 19 прикладів модусу недостовірності та 42 приклади модусу проблемної достовірності. Уважаємо таке співвідношення достовірності й недостовірності однією з характеристик мовної особистості головних персонажів твору, Білла Мора та Рейн Картер.

Наведені приклади демонструють, що епістемічні прикметники (*certain, sure, possible, probable, likely, unlikely* та ін.), прислівники (*obviously possibly, certainly, probably, surely* та ін.) та модальні дієслова (*must*) використовуються для оцінки ймовірності ситуації, демонстрації ставлення мовця до достовірності повідомлюваного. Епістемічна модальність в аналізованих прикладах, на додаток до ступеня повноти і характеру знань мовця, відбиває судження про його внутрішній стан, що найчастіше передається за допомогою модальних слів *sure, certainly, unsure, possibly* та ін.

Загалом, аналіз модусів епістемічної модальності в романі Айріс Мердок «Замок на піску» дозволяє підтвердити, що ставлення мовця до висловлювання передається у більшості за допомогою модальних слів.

Отже, саме мовні засоби реалізації епістемічної модальності використовуються автором у досліджуваному романі для створення поетичного суб'єктивного образу світу з урахуванням мовних особливостей персонажів.

До перспектив дослідження можна віднести подальший аналіз ролі епістемічної модальності у внутрішній структурі змісту художнього дискурсу.

Література

1. Арутюнова Н. Д. *Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт.* Москва: Наука, 1988. 341 с.
2. Беляева Е.И. *Функционально-семантические поля модальности в английском и русском языках.* Воронеж: Воронежский государственный университет, 1985. 180 с.
3. Караулов Ю.Н. Предисловие. Русская языковая личность и задачи её изучения. *Язык и личность.* Москва: Язык и личность, 1998. 6 с.
4. Караулов Ю.Н. *Русский язык и языковая личность.* Москва, 1987. С. 71.
5. Карасик В.И. *Языковой круг: личность, концепты, дискурс.* Волгоград: Перемена, 2002. С. 27.

6. Разлогова Е.Э. *Логико-когнитивные и стилистические аспекты семантики модальных слов*. Москва: Институт языкознания РАН, 2005. 294 с.
7. Leiss, E., Werner, A. *Modes of Modality: Modality, Typology, and Universal Grammar*. Amsterdam: John Benjamins, 2014. 512 p.
8. Murdoch, I. *The Sandcastle*. UK: Penguin Books, 1957. 532 p.
9. Nuyts, J. *Epistemic modality, language, and conceptualization: a cognitive-pragmatic perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 2001. 450 p.
10. Papafragou Anna. *Modality in language development*. *UCL Working Papers in Linguistics* 9. 1997. 31 p.